4.1. Mekke

Mekke Hicaz bölgesinde ticaretin merkeziydi. Ticari tecrübesi ve kutsal şehir olma avantajlarını, stratejik önemiyle birleştirerek zengin bir şehir hâlini almıştı.

---

34. Şehrin ismi hicretten sonra Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından "Medinet'ül Münevvere" (aydınlanmış şehir) olarak değiştirilmiştir.

Mekke'nin en önemli kabilesi Kureyş kabilesiydi. Mekke şehir devletini bu kabile yönetmekteydi. Kureyş kabilesinin liderliğinde şehrin ileri gelenlerinden oluşan bir meclis yönetmekteydi. Bunlar Darü'n- Nedve adı verilen yerde toplanırlardı. Mekke'nin idaresinde söz sahibiydi.

Darü'n-Nedve'yi Hz. Peygamber'in beşinci kuşaktan dedesi Kusay bin Kilâp (ö.440) yaptırdı.

Darü'n-Nedve'de Kureyş Kabilesi'nin ve Kureyşe bağlı alt kabilelerin ileri gelenleri zaman zaman toplanır; şehrin bütün siyasi, askeri ve sosyal meseleleri görüşülerek karara bağlanırdı. [35] Nikah, düğün gibi sosyal hizmetlerin yanısıra orduların tanzimi ve komutanların tayini buradan yapılırdı. Hacıların su ihtiyaçlarını karşılama görevi olan *sikaye*, Kâbenin bakımı olan *hicabet*, sancaklık vazifesi olan *liva*, cezaların uygulanması olan *diyet*, dış temsilcilik olan *sefaret*, Darü'n-Nedve bünyesinde yürütülen görevler arasındaydı.

Mekkelilerin Arabistan yarımadasındaki saygınlıkları kutsal Kâbe'nin o şehirde bulunmasından kaynaklanıyordu. Kureyşlilerin Mekke'ye gelen insanlara yardımda bulunmaları, onlara hizmet etmeleri ve onları korumaları Arapların onlara saygı duymasını sağlamıştı. Böylece hem Mekke hem de şehrin yöneticileri sevgi ve saygı odağı hâline gelmiştir. Kureyş kabilesinin ticaret kervanları bütün Araplar arasında tanınıyordu. Saldırılardan emin olarak her yöne korkusuzca gidip geliyordu. Kureyş kervanları Yemen'den aldıkları malları kuzeye götürüyor, dönerken Mısır ve Şam'dan çeşitli mallar getiriyorlardı.

Dumetülcendel, ve Ukaz, panayırları Arap Yarımadası'da tüccarların mallarını sergilerdikleri önemli panayırlardandı.[36] Arabistan'daki tüm kabileler bu panayırlarda bir araya gelirlerdi. Bu anlamda panayır ticari, sosyal, siyasi ve edebi faaliyetlerin yapılmasına imkan tanırdı. Kurulan panayırlarda ediplerin ve hatipler şiir ve hitabet yarışmaları yapar, kâhinler gelecekle ilgili haberler verir, tabipler çeşitli hastalıkların tedavisini anlatır, çeşitli sorunlar çözüme kavuşturulurdu.[37]

BİLGİ NOTU

Kuranı Kerimdeki Kureyş Suresi, Mekke'deki ticari hayat ve Kureyşlilerin saygınlığını dile getirir.

"Kureyş'i ısındırıp alıştırdığı; onları kışın (Yemen'e) ve yazın (Şam'a) yaptıkları yolculuğa ısındırıp alıştırdığı için, Kureyş de, kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan bu evin (Kâbe'nin) Rabbine kulluk etsin."

(Kureyş Suresi: 1-4. Ayetler)

35. Taberi, Tarihu'l-Ümem, C 2, s.184.
36. Muahmmed Emin Yıldırım Siyer Atlası, s. 87.
37. M. Ali Kapar, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam,C 2, s,334.

Mekke şehri Hz. İbrahim'in (a.s) oğlu İsmail'in (a.s) yaşadığı bir şehirdi. İbrahim (a.s), hanımı Sâra ve cariyesi Hacer'le uzun yıllar Filistin'de yaşadı.

Hz. İbrahim'in Sâra'dan çocuğu olmadı. İkisinin de yaşları ilerlemişti. Sâra, cariyesi Mısırlı Hacer'i azat edip İbrahim peygamberle evlendirdi. Hz. İbrahim'in Hacer'den İsmail adını verdiği bir oğlu oldu. İbrahim Peygamber Allah'ın emriyle hanımı Hacer ve oğlu İsmail'i Filistin'den alıp ıssız bir belde olan Mekke'ye getirdi. Hz. İbrahim (a.s) bölgeye, oğlu İsmail'in yeni doğduğu yıllarda gelmiştir.

Sürekli sel sularına maruz kalan Mekke vadisinde, tarıma elverişli toprakların olmayışı ve suyun bulunmayışı sebebiyle yerleşim çok azdı.

İbrahim (a.s), Mekke'ye geldiğinde Cürhümlüler vardı. İbrahim (a.s), oğlu İsmail ve Hacer'i Mekke'de bırakıp Filistin bölgesine döndü.

Ara ara gelip onları ziyaret etti. Zamanla İsmail büyüdü. Bu geliş gidişlerin birinde Allah (c.c), İbrahim peygambere Kâbe'yi inşa etme görevini verdi. Hz. İbrahim, bugünkü Kâbe'nin bulunduğu yere gelince durdu ve orayı kazmaya başladı. Oğlu Hz. İsmail de ona yardım ediyordu. Bir süre sonra Kâbe'nin eski temellerine ulaştılar. Bir rivayete göre Kâbe ilk olarak Hz. Âdem tarafından inşa edilmiştir. Hz İbrahim oğlu İsmail'le birlikte Kâbe'yi eski temeller üzerine yeniden inşa ettiler. Hz. İsmail taş taşıyor, babası Hz. İbrahim de Kâbe'nin duvarlarını örüyordu.

Kâbe'nin inşası sırasında Hz. İbrahim'in üzerine çıkıp duvar ördüğü ve üstünde insanları hacca davet ettiği kabul edilen taşın korunduğu yerin bu günkü görünümü.

Hz. İbrahim Kâbe'nin inşasını tamamlayınca haccın nasıl yapacağını kendisine öğretmesi için Allah'a dua etti.[38] Bunun üzerine Allah (c.c) Cebrail'i (a.s) gönderdi. Cebrail de Hz. İbrahim'e haccın nasıl yapılacağını öğretti. Sonrada "...**İnsanlar arasında haccı ilan et.**"[39] ayetinde bildirildiği üzere insanları Kâbe'de hac yapmaya davet etti. Bu davete uyanlar zamanla Kâbe'yi ziyaret etmeye ve hac görevini yerine getirmeye başladılar.

Hz. İsmail Mekke'de yaşayıp büyüdü evlilik çağına gelince Mekke'de yaşayan Cürhümlü bir kızla evlenip Cürhümlülere akraba olmuştu. Hz. İsmail'in vefatından sonraki dönemde Mekke'ye Huzaalılar hâkim olmuştur. Huzaalılar yaklaşık üç yüzyıl kadar Mekke'de hüküm sürmüştür. Daha sonra Peygamberimizin beşinci göbekten dedesi Kusay b. Kilab dağınık hâlde yaşayan Kureyş kabilesini toparlayarak Huzaalıları Mekke'den çıkarıp şehre hâkim oldu. Peygamberimiz de Kureyş kabilesine mensuptu. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz (s.a.v), Hz. İsmail'e (a.s) akrabalık bağı ile bağlanmıştı.

38. Bakara suresi, 128.ayet.
39. Hac suresi, 27.ayet.

Mekke tarihi denilince akla gelen hadiselerden biri de Fil Olayıdır. Habeşistan Krallığının Yemen Valisi olan Hristiyan Ebrehe Yemen eyaletinde yaşayan Arapların Kâbe'ye hac ziyareti yapmalarını istemiyordu. Ne yapıp edip Yemen Bölgesi'nden Kâbe'yi ziyarete gidenleri Sana'ya çekmek, burasını Hristiyanlar için bir hac ve ticaret merkezi hâline getirmek istiyordu. Bunun için Sana'ya Kulleys adında büyük bir kilise yaptırdı. Bunun için hiçbir masraftan kaçınmadı. Dönemin Bizans İmparatorundan da destek alarak kilisenin yapımında dünyanın en iyi mermerlerini kullandı.

Mabet tamamlandıktan sonra Ebrehe, herkesin hac için ancak Kulleysi ziyaret edebileceğini, Mekke'ye gitmek isteyenlere izin verilmeyeceğini bildirdi. Bu karar için bağlı olduğu Habeş Kralından da izin aldı. Ebrehe'nin bu kararı kısa sürede etrafa duyuruldu. Yemen bölgesinde bulunan putperest Araplar bu karara karşı çıktılar.

Araplar eskiden beri Kâbe'yi ziyaret ettiklerinden, Ebrehe'nin yaptırdığı kiliseye hiç itibar etmediler. Bu sırada Kinaneoğulları kabilesinden birisi Ebrehe'ye öfkelenerek kiliseye gidip pisledi. Ebrehe bunu yapanın bir Arap olduğunu öğrenince çok öfkelendi. Bunun üzerine Mekke'ye gidip Kâbe'yi yıkacağına dair yemin etti. 571 yılında fillerle destekli altmış bin askerle yola çıktı.[40]

Ebrehe'nin ordusu Mekke yakınında Mugammes denilen yere gelince çadırlarını kurdu. Çevrede otlayan Mekkelilere ait develeri yağmaladı. Develerin içinde Mekke Şehir Devletinin lideri Abdülmuttalib'in de iki yüz devesi vardı. Abdülmuttalib yağmalanan develerinin durumunu görüşmek üzere Ebrehe'nin yanına gitti. Abdülmuttalib'e iyi davranan ve onu takdirle karşılayan Ebrehe, Abdülmuttalib develerini isteyince şöyle dedi: "Seni ilk gördüğümde gözüme büyük bir şahsiyet olarak görünmüştün. Ama sen Kâbe'nin korunmasını isteyeceğin yerde develerinin peşine düşünce gözümden düştün." Abdülmuttalib ise ona şöyle cevap verdi: "Ben develerin sahibiyim. Kâbe'nin de sahibi var. O, onu korur."

Hz. Peygamber'in doğduğu yıl meydana gelen Fil Vakası'nın temsili çizimi.

Ebrehe ona develerini geri verdi. Abdülmuttalib develerini alıp Kureyşlilerin yanına döndü ve olup bitenleri onlara anlattı. Mekkeliler muhtemel bir katliama karşı şehirden ayrılıp dağlara çekildiler. Ertesi gün sabah olunca Ebrehe ordusuyla harekete geçti.

40. İbnü'l-Esir, el-Kâmil fi't Târih, C 1, s. 442.

571 yılı, 17 Muharrem Pazar günü Ebrehe'nin ordusu Mekke'ye girerken Kızıldeniz tarafından, sürüler hâlinde, irili ufaklı binlerce kuş, ortaya çıktı. Bu kuşlar gagalarında ve ayaklarında taşıdıkları taşları Ebrehe'nin ordusunun üzerine bırakıyordu. Taşlar isabet ettikçe Ebrehe'nin askerleri, kurumuş, paramparça olmuş ağaç yaprakları gibi dağıldılar. Bu sırada yollarda kalanlar, geriye dönüp kaçışanlar da öldüler. Ebrehe de vücudunda oluşan büyük yaralarla Sana'ya döndü ve kısa bir süre sonra öldü.

Kâbe'nin varlığı sebebiyle Mekke şehri ve çevresi saygın ve kutsal kabul edilmiş; bu kutsallığı ve saygınlığı ifade için bu bölgeye "Harem" denir.

Mekkeliler bu mucizeyi, tüm olan biteni dağlardan seyrederken, Allah'ın gücü karşısında hayret içindeydiler.

Araplar arasında bu olaydan sonra Kureyşin saygınlığı daha da arttı. Kureyşliler için "Onlar ehlullahtır. Allah'ın yakınlarıdır. Bu yüzden Allah, Habeşlileri helak edip onların başından uzaklaştırdı." kanaati yaygınlaştı.[41] Hz. İbrahim'in emaneti olan Kâbe Allah tarafından bir mucizeyle korunmuştu.

Mekke'de Hz İbrahim ve oğlu İsmail tarafından yapılan kutsal Kâbe, sayesinde Mekke tarih boyunca kutsal ve saygın bir şehir kabul edildi.

BİLGİ NOTU

Fil Olayı, Hz. Peygamber'in doğduğu yıl meydana gelmiştir. Bu olay Ebrehe'nin Ordusunda bulunan fillerden dolayı Araplar arasında "**Fil Vakası**", olayın geçtiği yıl ise "**Fil Yılı**" olarak meşhur olmuştur. Kur'an-ı Kerim'in 105. Süresi Fil Suresi olarak isimlendirilir ve bu olayı anlatır.

1.Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını biliyor musun?
2. Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
3, 4, 5. Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları gibi yaptı.

İslam'dan önceki dönemde hac için yarımadanın çeşitli bölgelerinden yılın belli aylarında Mekke'ye gelen putperest, Mekke'de konaklardı. Burada kurban alıp putları adına keser, alıveriş yapardı. Bu sayede Mekkeliler önemli miktarda gelir elde ederdi. Bu, Mekkelilerin en önemli geçim kaynaklarından biriydi.

Putperstler, Hz. İbrahim'in öğrettiği gibi hac yapmayı terk etmişler, tamamen batıl inançlarla donatılmış bir hac töreni yapmaktaydılar. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de onların Kâbe'yi ziyaret etmelerinin anlamsız hâle geldiği şu şekilde anlatılmıştır. **"Kâbe'deki tapınmaları sadece ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir."**[42] Araplar, Kâbe'yi sadece bir ticaret panayırı ve putperestlik belirtisi olarak kabul etmişlerdir.

Hac ibadeti Hz.İbrahim peygamber zamanından beri yüzyıllardır devam etmektedir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in (s.a.v) ümmetine de Hac ibadeti emrettiğini bildirmektedir. "**Orada apaçık deliller vardır, İbrahim'in makamı vardır; kim oraya girerse, güvenlik içinde**

41. İbnü'l Esir, El Kâmil Fi't-Tarih, C1,s.432.
42. Enfal suresi, 35.ayet.

olur; yoluna gücü yetenlerin o evi (Kâbe'yi) haccetmesi gereklidir. Kim inkar ederse, bilsin ki; doğrusu Allah âlemlerden müstağnidir "[43] ayeti bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çağrıya karşılık veren Müslümanlar, Hz.. İbrahim'den beri başlayan hac ibadetini yerine getirmek için akın akın Kâbe'ye gelmektedir.

Hz. İbrahim'den bu güne yaklaşık dört bin yıl geçmesine rağmen, Mekke ve Kâbe mukaddes bir mekân olarak Müslümanların ziyaret etmeyi hasretle arzuladıkları yerler olma özelliğini korumaktadır..

Mekke'de Kâbe'nin bir parçası olan Hacerü'l-Esved taşı da Mekkeliler için çok önemliydi. Hacerü'l-Esved, Kâbe'nin güney doğu köşesinde yer almaktaydı. Bu taş Cahiliye Döneminde de Araplar arasında kutsal kabul edilirdi. Taşın nereden ve nasıl getirildiği hususunda değişik görüşler ve rivayetler vardı.

Hacerü'l-Esved taşı Kâbe'nin güney doğu köşesinde yer almaktadır.

Bir rivayete göre Hacerü'l-Esved Kâbe'ye Hz. İbrahim tarafından Ebû Kubeys dağından getirilmişti. Hacerü'l-Esved'in, tavafın başlangıç yerini belirlemek üzere Kâbe'nin köşesine yerleştirildiği belirtilmektedir.

Başka bir rivayete göre de bu taşın cennetten getirildiğine inanılırdı.[44] Bugün Müslümanlar, Hacerü'l-Esved'i, Hz. İbrahim'in bir emanet olarak kabul edip büyük saygı göstermektedirler.

Mekkeliler, ticaret sayesinde geçimlerini sağlıyorlardı. Hem Kâbe'ye her yıl belli aylarda yapılan ziyaretlerden elde edilen gelirler hem de bu ziyaretler esnasında kurulan panayırlardan önemli derecede gelir elde ediyorlardı. Ayrıca, kervanlarıyla yaptıkları ticari faaliyetlerden ya da kervanlara yaptıkları kılavuzluk hizmetleri karşılığında önemli gelirler elde ediyorlardı. Bu gelirler Mekke'de ticari ve ekonomik hayatın canlı olmasını sağlıyordu.

Al-i İmran suresi, 97.ayet.
44. Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi, s.82.